

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1994 m. sausio mėn. 8 d. / January 8, 1994

Nr. 5(1)

KERTINĖ PARAŠTĖ

"A terrible beauty is born"

Sausio tryliktajai

Treji metai nuo sausio 13-osios 1991 metais Vilniuje, nuo „Kruvinąjo sekmadienio“ mūsų šalies sostinėje, kaip ta diena tapo pavadinta pasaulio žiniasklaidos. Tik... treji metai nuo tų gūdžių dienų, kada ligi tol visą savo širdį sudėję ir jėgas sutelkę į jau 1988 metais iškilusį Sąjūdį ir visos mūsų tautos šio šimtmečio (argi kiekvienam amžiuje mums lemta tai pakartoti?) Atgimimo vyksmą, buvome pakirsti iki tada visą laiką mus gądinusio galimo, o dabar jau ir vykdomo smurto, kurio ėmėsi mus beveik pusę šimtmečio gniaužusi ir dar vis nesutinkanti mus taikiai iš savo replių paleisti imperija. Nesvarbu, kad ji pati tuo metu blaškėsi, aižėjo ir biro, ir jos pačios mirties konvulsijos buvo netoli. Kaip netoli — niekas net nesapnavo. O nesapnavo greičiausiai todėl, kad neįstengė suvokti, koks lemtingas buvo mūsų, lietuvių, pasirinktas kelias. Ir kas įdomu, mūsų tikslas net nebuvo tą imperiją griauti (nors dėl jos griūties, aišku, nebūtumėm buvę nelaimingi, bet mes gi nebuvom liniję pervertinti savo reikšmę pasaulio istorijos arenoje nei savo pačių jėgas) — mes siekėme tik savo pačių, Lietuvos, laisvę susigrąžinti, dėl kurios, tiek, kiek mūsų atmintis siekia, kiekvienai kartai yra prisiėję kovoti, aukotis, kai kuriems mirti.

Pakirsti ir pagauti siaubo — ar čia baigiasi — baigiasi mūsų žmonių kraujo jūroje — mūsų troškimai ir viltys, niekada neužgesę ir naujai, galingai įsižiebę 1988–1991 metų laikotarpiu? Po tankų vikšrais, priešais šautuvų vamzdžius, juodą naktį melynoms karo pabūklų šviesoms žaižaruojant, trenksmams kurtinant ir protarpiais „išgelbėjimo komiteto“ balsui tarsi besityčiojant:

„seneliai ir vaikai, eikite namo...“ Bet jie nėjo, ir staiga imperija sumirkėjo, o tada ir sutriko. Jie nėjo ir kitą dieną ir naktį, ir kitą, ir dar kitą. O ir iš visos Lietuvos ėmė rinktis žmonės Nepriklausomybės aikštėje aplinkui Parlamento rūmus. Ir tai, kas turėjo būti Pilėnai, šį kartą tapo kuo kitu — praėjus trejiems metams, tai tebėra Nepriklausoma Lietuvos Respublika. Iškovota, apginta, gyva.

Savo knygoje *The Baltic Revolution* (New Haven and London: Yale University Press, 1993), kuri, tiesą pasakius, nepasižymi labai didelėmis simpatijomis lietuviams (tuo labiau jiems kelyje į nepriklausomybę vadovavusiam Vytautui Landsbergiui), bet yra laikoma pačiu autoritetingiausiu veikalu apie Baltijos valstybių išsilaivimą iš Sovietų Sąjungos, nes tuo tarpu turbūt vienintelė tokios apimties parašyta, anglų žurnalistas Anatol Lieven šitaip rašo apie 1991 metų sausio įvykius:

„Landsbergis [...] pasiekė nepaprastą populiarumą, kuris prasižėjęs į likusius metus. [...] sausio 13-osios naktį jis parodė tikro vado savybes. Jo kalbos, tą naktį transliuotos tautai, tonas gerokai skyrėsi nuo šiaip jam įprasto; vietotį murmančio akademiškumo buvo aiškūs, kieti, aštrūs sakiniai, kai jis pažadėjo priešintis iki galo ir kvietė tautą nenusilenkti tironijai. Kaip jis pats man vėliau pasakė, jis tuo metu neturėjo jokių planų pats išlikti“ (p. 253).

„Neslėpimas vykdyti Baltijos valstybių puolimą iki pat kruviną galo greičiausiai bus sudaręs ir Michailo Gorbačiovo atsitraukimą nuo elgimosi linijos, kuriai iš pradžių jis buvo pritaręs. Iš to kilęs pasipiktinimas dėl Baltijos valstybių tarp kietą liniją uži-

Grėsmės nepriklausomybei

Kalba VIII Mokslo ir kūrybos
simpoziume Čikagoje
1993 m. lapkričio 26 d.

VYTAUTAS LANDSBERGIS

Mieli susirinkusieji! Tikėdamas ir neabejodamas, kad visų mūsų širdžių lietuvių pats didžiausias rūpestis yra Lietuvos nepriklausomybė, pasirinkau politinę temą — apie dabarties grėsmes nepriklausomybei. Jūs turite žinoti ir pamąstyti. Išėivija, kurios čia tiek daug, turėtų ir savarankiškai, savitai veikti, kaip veikdavo seniau. Tada reikėjo ginti nepriklausomybės principą, o dabar — mūsų bendrą iškovojimą, kad nebūtų vėl prarastas. Tų grėsmių yra daug, įvairių. Čia ir viso pasaulio reikalai kryžiuojasi Lietuvoje. Aš bandžiau truputį susisteminti.

Grėsmės yra išorinės, aplink Lietuvą, ir yra vidinės pačioje Lietuvoje. Išorinės grėsmės, kurios kaupiasi ne Lietuvoje ir iš jos silpnina nepriklausomybės pozicijas arba nori Lietuvos nepriklausomybę panaikinti, — mat galima ją padaryti tuščiu arba apytuščiu žodžiu, kaip kokių „nepriklausomų“ valstybių, esančių Rusijos dominuojamoje sandraugoje, nors ir jos, ir pati ta sandauga vadinasi „nepriklausomų valstybių sandauga“ — tos išorinės grėsmės pirmiausia yra *Rusijos tikslai ir politika*. Ir apskritai, ir Baltijos kryptimi. Antros dalykas būtų Vakarų rusiškąji arba, galėčiau pasakyti, *prorusiškąją* politiką. Trečias dalykas būtų tam tikras mūsų atamos užsienyje — išėivijos tam tikras

* Čia spausdinama profesoriaus Vytauto Landsbergio kalbos VIII Mokslo ir kūrybos simpoziume 1993 m. lapkričio 24-28 d. Čikagoje ir Lemont, Illinois, pirmoji dalis. Vėliau spausdinsime ir šios kalbos antrąją dalį (simpoziumo dalyviams perteiktą lapkričio 28 dieną per VIII MKS uždaromąjį posėdį).

mančiųjų buvo labai ryškus tolimais mėnesiais ir prisidėjo prie nutarimo rugpjūčio mėnesį atsikratyti Sovietų Sąjungos prezidento. Kita vertus, šitas pereinantis drąsos netekimas sausio mėnesį galėjo palaužti karių ryžtą remti kontrrevoliuciją rugpjūčio mėnesį. Jeigu taip, sausio 13-osios žuvusieji verti pažinimo ne tik iš baltų, bet ir iš dešimčių milijonų žmonių visoje buvusioje Sovietų Sąjungoje. Pagarba taip pat pridera ir muitinių tarnautojams bei pasienio sargybiniams, kurie mėnesius stovėsi

sutrikimas po rinkimų. Taip pat matomos kai kada bemaž specialios pastangos ją suskaldyti arba atskirti nuo Lietuvos, kad tos tvirtos, nuoseklios atramos nebūtų. Ir taip pat mūsų kaimynų klaidinimas, kurstymas. Čia šį tą aptarsiu tiesiog aplink Lietuvą: tai Latvija, Baltarusija, Lenkija, Karaliaučiaus srities gyventojai, kariuomenės ir taip toliau.

Pirmas dalykas — Rusijos tikslai Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Čia mūsų likimai neatskirti, mat ir Rusijos maksimalūs tikslai būtų vienodai apimti visas Baltijos šalis, tai yra pasilikti ten, būti ir naudotis jomis ekspansinei politikai Baltijoje ir toliau į Vakarus; nes jeigu Rusija stovi ant Baltijos krantų, tai Skandinavijos šalys, Lenkija, Vokietija, Danija yra spaudžiamos daug daugiau negu tuo atveju, jei Rusija būtų šiek tiek toliau. Pasilikti ir būti, tai reikšia palikti Baltijos kraštuose kuo daugiau žmonių, siejančių save su Rusija, pasipriešinti, kas ir yra padaryta, jų repatriacijos pastangoms ir organizacijoms, nes Rusija likvidavo prieš metus ar pusantrą atsidariusias visuomenines organizacijas padėti žmonėms tvarkin- gami, ramiai ir aprūpinti repatri- juotis iš Baltijos valstybių. Bet tai nėra Rusijos interesas, o priešingai, palikus ten kuo daugiau žmonių, norima juos panaudoti Rusijos interesams. Tai liečia ir kariuomenę, dėl kurios visi gerai matėm ir toliau matom pastangas, kad kariuomenė neišeitų kuo ilgiau, o išėidama liktų kuo arčiau, ar tai būtų Karaliaučiaus srityje, ar čia pat už Narvos, Pskovo srityje, arba ir Baltarusijoje, arti Lietuvos. Ir kad kuo daugiau Baltijos šalyse būtų palikta demobilizuotų, tačiau, ga-

lim neabejoti, ginkluotų kariškių. Tai irgi karinė jėga, nors ir civiliais rūbais, sakysim, apie Rygą, kaip man sakė Latvijos prezidentas, kuris yra naujas žmogus politikoje, tačiau susivokęs iš karto, ką reiškia apie du šimtai tūkstančių atsargos kariškių su šeimomis ir giminaičiais aplink sostinę, nekalbant jau apie tai, kad latviai savo sostinėje tesudaro tik trečdalį gyventojų.

Taigi Rusijos tikslai yra išlaikyti tam tikrą neokolonijinę Lie-

tuvos statusą, propaguojant, ypač tranzito sąjungos. Buvo norėta išlaikyti rublio zoną, primesti tam tikrą centrinių Rusijos ban-

kų dominavimą ir tvarkymą tose šalyse, kurios formaliai vadinamos nepriklausomomis valstybėmis. Be to, mūsų akys visai nesusėdė įvyko perversmai Kaukazo šalyse, ir tos, kurios buvo atsi- sibijusios nuo vadinamosios Nepriklausomų valstybių san-

draugos, dabar jėga pastacius kintę smurtą ir pažeminimą iš OMON'ų, negaledami pasipriešinti".

„1991 metų sausio įvykiai taip pat turi ir labiau išliekančią pasekmę. Nepaisant to laiko lietuviškos politikos kai kurių neskanų aspektų, šis epizodas latviams ir lietuviams davė jų pačių naujųjų laikų kankinimų, jausmą, kad jie kovojo ir kentėjo dėl savo nepriklausomybės. Solidarumas ir drąsa tų taikių, beginklų minių priešais parlamentą Rygoje ir Vilniuje, įsitikinu- sių, kad jie tuoj pat bus puolami, bet tvirtai laikantių savo po- zicijas, iš tiesų yra vienas labiau- siai jaudinančių politinių vaiz- dinių moderniais laikais, ne tik baltams, bet ir Europai. Tai puikus pavyzdys „bejėgių jėgos“, apie kurią Vaclav Havel yra rašęs“ (p. 254).

Šiaip stengdamasis estų, latvių ir lietuvių atžvilgiu per visą knygą būti tiesiog kraštutiniškai šaltas ir objektyvus, neretai tai jo užimtai „vakarietiški“ pozai pradedant iškreipti jo interpre- tuojama politinį gamtovaizdį, įvy-

Vytautas Landsbergis kalba Aštuntajame mokslo ir kūrybos simpoziume 1993 m. lapkričio 26 d. Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois.

Jono Kuprio nuotrauka

lim neabejoti, ginkluotų kariškių. Tai irgi karinė jėga, nors ir civiliais rūbais, sakysim, apie Rygą, kaip man sakė Latvijos presiden- tas, kuris yra naujas žmogus politikoje, tačiau susivokęs iš kar- to, ką reiškia apie du šimtai tūkstančių atsargos kariškių su šeimomis ir giminaičiais aplink sostinę, nekalbant jau apie tai, kad latviai savo sostinėje tesu-

daro tik trečdalį gyventojų. Taigi Rusijos tikslai yra išlaikyti tam tikrą neokolonijinę Lie- tuvos statusą, propaguojant, ypač tranzito sąjungos. Buvo norėta išlaikyti rublio zoną, primesti tam tikrą centrinių Rusijos ban-

kų dominavimą ir tvarkymą tose šalyse, kurios formaliai vadinamos nepriklausomomis valstybėmis. Be to, mūsų akys visai nesusėdė įvyko perversmai Kaukazo šalyse, ir tos, kurios buvo atsi- sibijusios nuo vadinamosios Nepriklausomų valstybių san-

draugos, dabar jėga pastacius

kių reikšmę (pvz., Kovo 11-osios), veikėjų motyvus, 1991 metų sau- sio įvykių atžvilgiu autorius ne- beatsilaiko prieš vaizdą, kurį jis, o ir visos pasaulis matė. Ir sugė- ba sausio 13-ąją žuvusiems para- šyti jų vertą epitafiją: jiems esame skolingi, ne tik mes, jų tautiečiai, bet ir kiti buvusios sovietijos žmonės.

Dabar, po trejų metų, daugelis iš mūsų esame tapę nepakantūs politiniam procesui nepriklausomoje Lietuvoje, kiti — nusivylę buvusiu, nors ir persigrupavusiu komunistų grįžimu į valdžią, tretį — nutarę, kad Lietuvai mūsų ne- bereikia, palengva grįžtame vėl į savo pačių darželius kopūstų auginti. Tačiau Sausio 13-ąją siriosime ir prisiminsime, kad nepriklausomybė kraujo kaina pirkta, petys į petį Nepriklausomybės aikštėje prieš Parlamento rūmus tomis 1991 metų sausio dienomis apsaugota. Ir pajusime iš naujo, kad ji šventa, kad ji brangi, kad jos lengvai, nesvarbu, kokios sunkios mus bus užgulu- sios dienos, neatiduosime.

(a. II.) Jau prieš metus mes buvome

naujus vadovus, sukėlus suirute, kraujo praliejimus ir pilietinius karus, paklusniai grįžta į „moti- nos“ Rusijos globą.

Taigi mes matome atvirą impe- rializmą su įvairiausiu psicho- loginiu spaudimu, taikomu netgi ir Lietuvoje. Prikiša, esą Lietuvoje palaikoma „imperofobija“, tad jeigu mes nenorime būti kalti- nami imperofobija, turime liautis kalbėti apie grėsmes. Sąjunga no- rima atkurti, kaip nuolat karto- jama, „buvusioje SSRS teritorioje“, visai nejučiomis naudojant vienaskaitą, lyg tebėra viena teri- torija, kurioje tačiau yra atsiradę valstybių, jas vadinant „naujo- mis“ valstybėmis (vis primena- me, kad nesame nauja valstybė), atkakliai kartojant: „naujosios demokratijos“, „naujai atsiradu- sios valstybės“.

Rusijos propagandinės galimy- bės ikalti į Vakarų politinį diplo- matinį žodyną tam tikrus žodžius ir terminus yra šimtus kartų di- desnės negu mūsų, tuo labiau, kad mūsų dabartinės diplomati- jos ir užsienio diplomatijos pa- stangų šioje srityje visiškai nema- tyti. Tai tik opozicijos funkcija kur nors Vakaruose ką nors dar aiškinti, kad ne taip suprantama. O „buvusi SSRS teritorija“ yra vieta, kurioje Rusija nori ir siekia gauti specialius tarptautinius įgaliojimus daryti tvarką, palaikyti taiką ir panašiai. Bet tam, kad galėtum palaikyti taiką, reikia pirma pasirūpinti, kad tos taikos nebūtų. Ta mes irgi mato- me, ir kai kada galima pastebėti, kad ta erdvė, kurioje Rusija skel- bia turinti savo ypatingų intere- sų, yra net platesnė. Jau ne viena kartą jos buvo minimi Balkanai, ir mes matome, kam yra naudin- gas karas Balkanuose. Politiškai jis naudingas tikrai Rusijai, kuri gali džiaugtis bejėgių Vakarų kompromitacija ir savo įtakos di- dėjimu.

Via dėlto susirūpinimas dėl va- dinamosios „artimojo užsienio“ koncepcijos yra galų gale pradė- tas reikšti ir Lenkijoje, ir Suomi- joje; kažką pasakė Lietuvos pre- zidentas Anskčiau atrodo, kad tai liečia nebet tris Baltijos valstybes, o mes ginčijomės, kad niekad nebuvo Sovietų Sąjun- gos teisėtą dalis. Net jeigu Vaka- rai ir priimtų tokią koncepciją, mes nesame jokia buvusi „zona“. Bet dabar Rusija turi „ypatingų interesų“ mūsų kryptimi, ir tai yra aišku, jos interesas dominuo- ti Baltijos jūroje.

Jau prieš metus mes buvome

gave Rusijos generalinio štabo parengtą karinę doktriną, kurios rengimo grupės pirmininkas ge- nerolas Rodionovas (gal kam nors prisimenamas iš Tbilisio žudynių 1989 metais, kur jis tada vadova- vo Kaukazo armijai ir pačioms žudynėms Tbilisye) dėstė, kad Rusija nuo amžių siekė Baltijos jūros ir turi teisę turėti į ją laisvą išėjimą.

Šiandien mes turime Rusijos naująją karinę doktriną, apie ku- rią yra visokių kalbų. Mes beveik pirmieji pradėjome aštriai kelti klausimą dėl jos turinio, tuo tar- pu, kai Vakarų valstybės visai ap- glaisto, kad ten nieko ypatingo nėra, arba kad tai yra „susirūpi- nimo objektas“, tačiau teksto jie dar neturi, dar negali komentuo- ti. O Rusijos generolai važinėja po Vakarų valstybes, nūnai lankėsi Vokietijoje ir NATO, tik aiš- kindami, bet nepateikdami paties doktrinos teksto.

Tačiau ir to, kas išspausdinta, yra pakankamai daug, o tai, ką man teko girdėti prieš savaitę Muenchen'e vykusiame simpo- ziume, kur dalyvavo ir NATO ge- neralinis sekretorius Manfred Woerner, ir Vokietijos ministras Theo Weigel, Vengrijos užsienio ministras ir daug kitų įvairių šalių politikų, o Estijos premjeras Maart Laar perskaitė išpūdingą ir tvirtą pranešimą, ir ta proga daug buvo kalbama apie Baltijos problematiką, — ten dalyvaujan- tiems vakariečiams labai savo- tiska išpūdi padarė Rusijos demo- kratinių jėgų aljanso, vadinamo- sios „Demokratinės Rusijos“ ju- dėjimo vadovo Levo Ponomariovo pasisakymas. Jo pasisakyme bu- vo tokių minčių, kad Rusija da- bar, po spalio 4-osios, yra visai ki- ta valstybė, į ją nebegalima žiū- rėti pagal senus standartus; jeigu spalio 3 dieną ji dar buvo kam nors pavojinga, tai spalio 4-ąją jau demokratijos triumfas, Rusi- ja tapo visiškai kita, ir labai negražu nepasitikėti ir netikėti tuo, ką Rusija sako.

Kuo pačiu metu jis sakė, kad Rusija esanti didelė valstybė, kuri turi savo geopolitinių interesų ir pagaliau prabilo jai priderančiu balsu. Atseit, mieli ponai, į šita karinę doktriną pra- šom žiūrėti rimtai, nes dabar Ru- sija pradeda savo balsu kalbėtis su Europa ir užims sau prideran- čią vietą. O tiems, kurie čia sėdi, taigi europiečiams, teks susitai- kyti su mintimi, kad be Rusijos armijos įsikūšimo Nepriklausomų (Nukelta į 2 psl.)

Grėsmės nepriklausomybei

(Atkelta iš 1 psl.)

valstybių sandraugoje stabilizacijos nebus. Reiškia, kariuomenė „stabilizuos“, *rusiškoji taika* bus įgyvendinta.

Po to vakariečiams buvo ypač įdomu išgirsti atsakymą į pastabas, kad Rusijos kariuomenė veikia Kaukaze ar kur nors Vidurinėje Azijoje arba Moldovoje, neturėdama tarptautinio mandato, nes Rusijos karinėje doktrinoje, — tą teko pacituoti, — yra pasakyta apie taikos palaikymo funkcijas pagal Jungtinių Tautų mandatą „arba kokių nors kitokių pagrindų“, taip sakant, kariavimą be mandato. Tada p. Ponomariovas pasakė: na, ir kas, kad Rusija veikia be tarptautinio mandato, jei nepatinka — duokit tą mandatą; Rusija juk kreipėsi! Vadinasi, arba mes veiksime be tarptautinio mandato, arba priversim jus duoti mandatą daryti tvarką ir dar ką nors toje erdvėje, kurią Rusija pati sau nustatė kaip jos ypatingų interesų erdvę.

Štai ką mes turime, kad Lietuva, Latvija ir Estija būtų traukiamos į Nepriklausomų valstybių sandraugos sistemą, galbūt su tam tikra nuolaida, kokių nors ypatingų satelitinio, protektoratinio priirišimu, nes Lietuvoje mes sėkmingai priimti konstitucinį įstatymą, kuris draudžia bet kuriai valdžiai jungtis į post-sovietines sąjungas. Tačiau apeiti galima viską. Tad turime matyti ir būdus, ir priemones, kurių imasi Rusija, kad Sąjungos atkūrimas ir įjungimas į ją bei įtraukimas visų buvusių valdomų šalių ir teritorijų būtų politiškai pateisintas, primestas mums ir Europai kaip neišvengiamybė.

Skelbiama Rusijos politinė doktrina ir oficialus Rusijos politikos tikslas — buvusios Sovietų Sąjungos šalių *reintegracija*, pirmiausia, ekonominė reintegracija. Apie tai man teko girdėti jau nuo 1991 metų pabaigos, girdėjau tiesioginį Boris Jelcino pasiūlymą tada telefonu iš Maskvos ir kitokiais būdais. Tada tai buvo improvizacijos, o dabar viskas yra geriau paruošta. Dabar Rusija jau susivokė, jos politika yra nuosekli. Tik tariamas įspūdis, jog Rusijoje visais klausimais konkuruoja daug politinių jėgų. Jos iš tikrųjų konkuruoja dėl valdžios, kad vienai ar kitaip pasidalintų Rusijos turtą viduje. O užsienio politika, ekspansinė, imperinė nuostata yra bendra visiems.

Aš jums citavau „Demokratinės Rusijos“ vadovo mintis, o Estijos atstovas tame simpoziume pasakė, kas yra labiausiai sukrečiantis dalykas: kad tai kalba žmogus iš tų, kurie laikomi demokratais, ir už juos demokratiškesnių nėra. Tai kas yra visi kiti?

Ekonominė reintegracija kartojama senas tezes, kurias girdėdavome iš Michailo Gorbačiovo, kviečiančio ir prie keturių akių, ir plačiau, ir visokiais propagandiniais būdais: *tiktai kartu* eikime į ateitį, žinoma, i „šviesią“ ateitį, tiktai nedraskykim vieningos šalies, tiktai nenutraukime ryšių!

Mes turėjome savo koncepciją apie normalių tarpvalstybinių ryšių atkūrimą su kuo geresniu, bet ne satelitinio, ne kolonijinio bendradarbiavimo principu. Dabar jų koncepcija ta pati: tiktai nedraskykite, o jeigu sudraskyta, tai reikia vėl susiūti. Tie blogieji padarė žalos, štai, sudraskė, o dabar reikia šalį vėl susiūti atgal, bent jau ekonomiškai.

Mums vėl visai aiškina, kaip skiepijama, koks neišvengiamas dalykas yra priklausomybė nuo Rusijos resursų ir kapitalo. Kita vertus, kalbant apie kapitalą ir panašias jėgas, matome vis didėjančią Lietuvos ir ne tik jos priklausomybę nuo tiesiogiai pavaldingos rusų mafijos. Tą jau jūta Europa daug toliau už Lietuvos. Skandinavijos šalyse yra

Aštuntojo mokslo ir kūrybos simpoziumo metu Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois, Vytautas Landsbergis su Valdu Adamkum.

Jono Kuprio nuotrauka

tiesiog konstatuojama, anot švedų policijos (iš laikraščio *Helsingin Sanomat*), jog rusų mafija jau suspėjo įsitvirtinti visose Skandinavijos šalyse, ir kova su ja jau pralaimėta. Tad galime įsivaizduoti, kaip atrodo Lietuva, jei Skandinavijos šalys dar tokią išvadą. Helsinkyje, Stockholme, Kopenhagoje ir taip toliau konstatuojami veikiantys nusikalstami rusų sindikatai.

Kokiais keliais ir būdais Rusija siekia atstatyti buvusią jos dominuojamą valstybių ar pusvalstybių sistemą? Konkrečiai tai daroma, pirmiausia išlaikant postsovietinę transporto ryšių sistemą. Mes Lietuvoje dar nieko nepadarėm, nors buvo pradėta kalbėti, ieškoti finansavimo ir programų, kaip Lietuvoje atsivesti nors vieną vakarietišką geležinkelio atšaką, bent iki Kauno ar iki Vilniaus pro Lenkijos sieną. Jūs puikiai suprantate, kad visi mūsų traukiniai, bėgiai ir visos kitas aprūpinimas tebėra rusiški, sovietiniai.

Mano su kancleriu Helmutu Kohl buvo susitarta, kad už Rusijos kariuomenės tranzitą iš Vokietijos per Lietuvą, už kurį beveik nieko negauname, nes mums už tai tikrai nemokėjo valiutos, — Vokietija padės rekonstruoti geležinkelius, duos traukinių ir panašiai. Tai ligi šiol tebėra ateities vizijos. O tuo tarpu politiškai panaudoti tranzitą yra labai lengva. Tai mini ir Rusijos karinė doktrina, ir tai rodo jos įgyvendinimas Gruzijoje, kur į Gruzijos prezidento šalininkų užnugarį vakarų Gruzijoje iš jųros buvo išsodinti Rusijos desantai, skelbiant, jog jie turi apginti komunikacijos linijas: kelius, plentus, geležinkelius, uostus, aerodromus, kadangi visa tai yra Rusijos armijos *gyvybinis interesas*.

Klausimas buvo išspręstas šiurkščiai paprastai, ir parlamento pirmininkas Eduard Ševardnadze, kuris vos prieš keletą dienų skelbė, kad Rusija yra išdavikė, po tų keleto dienų pareiškė, jog Rusija esanti vienintelis išsugalbėjimas, ir jis *asmeniškai nusprendė* stoti į Nepriklausomų valstybių sandraugą. Taigi kai kurie dalykai daromi labai paprastai.

Lietuvoje neseniai vyko derybos su Rusijos premjeru ir jo delegacija, ir vienas iš jo delegacijos narių labai paprastai paaiškino mūsų žurnalistams, jog tranzi-

tas per Lietuvą tai tas pat, kas prieš karą buvo Danzig'o koridorius, tik dabar iš kitos pusės. O ką reiškė Danzig'o koridorius Lenkijai ir kokios buvo to pasekmės, man turbūt nereikia komentuoti.

Taigi Rusijos karinė doktrina yra ir saugumo sistema. Turtumtos vienos valstybės sistema, bet ji atkuria postsovietinę karinę sąjungą, atkuria, kaip mes matėme, pasiūlydama ir suteikdama pagalbą Armėnijai, kad Armėnija muštų Azerbaidžaną, kuris siekia nepriklausomybės. Po to, kai Azerbaidžano prezidentas buvo nuverstas, dabar Armėnija jau yra drausminama. Tas pat buvo padaryta su Gruzija, labai paprastai padaryta Baltarusijoje, kuri savo Nepriklausomybės aktyuose įsipareigojo laikytis neutraliteto, bet dabartinis nomenklatūrinis parlamentas lengvai nubalsavo, kad Nepriklausomybės deklaracija neturi reikšmės, o Baltarusijai reikia jungtis į karinę sąjungą su Rusija. Taigi Rusijos karinė sąjunga dabar yra už trisdešimties kilometrų nuo Lietuvos sostinės.

Be to, Baltarusijoje neseniai Baltarusijos kariškių sąjungos suvažiavimas priėmė tarp rezoliucijų vieną ypatingai svarbią: reikalauti sugrąžinti istorinę Baltarusijos sostinę Vilnij.

Naivių akademinų sluoksnių dirva ten jau paruošta gal porą dešimtmečių. Dabar, kai esame labiau įgudę, galime įsivaizduoti, kaip visa tai iš tolo, iš anksto būna programuojama, ir, be abejo, sovietų strateginio planavimo centrai tą darė, išugdydami sau reikiamas koncepcijas net tarp dalies Baltarusijos inteligentijos. O tolimesnėje perspektyvoje tai yra korta, kurią Rusija prisi-reikus galės išsitraukti iš kišenės ir būti kokia nors taikos tarpininkė tarp Lietuvos ir Baltarusijos, atliks „taikos misiją“.

Toje Rusijos karinėje doktrinoje labai atvirai skelbiama teisė kištis ir naudoti jėgą kitų valstybių teritorijoje, jeigu, pavyzdžiui, reikia ginti piliečius. Kai Rusijoje šių metų pradžioje buvo priimtas tiesiog stulbinantis Boris Jelcino pasirašytas įstatymas dėl lengvatų Rusijos kariškiams, tarnaujantiems *Baltijos valstybėse*, kurie dalyvaus ginkluotuose susirėmimuose, gindami „piliečių interesus“, teko nemažai parašyti opozicijos pareiškimų arba ir paspausti mūsų Užsienio reikalų ministeriją. Galų gale jie parašė šokią tokią notą, prašydami paaiškinimo, ir gavo labai arogantišką atsakymą, kad Rusija nenumato ginti Lietuvos piliečių.

Dabar jau atsivėrė visa koncepcija: kaip padaryti daug *Rusijos piliečių* Baltijos valstybėse, ne rusų, ne rusakalbių gyventojų, dėl kurių Vakarų valstybėse jau pakankamai daug įkalta į galvas, neva juos kažkas skriaudžia, — dabar jie bus verčiami Rusijos valstybės piliečiais. Taigi ginti savo piliečius Rusija turės pačios sau suteiktas teises; ir „ginti savo interesus“, — tai yra tiesioginiai žodžiai iš karinės doktrinos, — kaip Gruzijoje buvo apginti net armijos interesai turėti savo žinioje kelius. Apskritai nuolat yra kartojama: ginti taiką, palaikyti tvarką, — o tą mes patyrėm savo likimu nuo Gorbačiovo laikų ir konkrečiai sausio 13 dieną. Tai buvo iš anksto suprojektuotas veiksmas ir užduotis vaizduoti, kad yra susirėmimas tarp Lietuvos gyventojų, tarp lietuvių ir rusų, arba ir be tautybės, tarp mūsų ir tų, kurie nepatenkinti „Sąjūdžio valdžios“ politika, kurie protestuoja, nori būti Sovietų Sąjungoje ir nusikratyti „ekstremistais“, nes tie, anot p. Gorbačiovo, subėgę naktį, likus penkioms minutėms iki vidurnakčio, pabalsavo už nepriklausomybę.

Jūs čia tą girdėjot labai arti, kai JAV prezidentui ir žurnalistams buvo pasakojamos pasakos, ir žurnalistai spausdino be komentarų, lyg panašų į tiesą dalyką. Aš čia turiu labai svarbų dokumentą. Tai yra Rusijos prezidento Pilietybės klausimų komisijos pirmininko straipsnis Maskvos laikraštyje apie tai, jog reikia išspręsti dvigubos pilietybės klausimą. Kaip bebūtų keista, šis klausimas pats

aktualiausias Baltijos valstybėse. Straipsnyje džiaugiamasi, kad Lietuvoje jau daugiau kaip tūkstantis žmonių kartu su Lietuvos pilietybe yra gavę ir Rusijos pilietybę. Tai yra, sako p. Mikitajevs, nors juridškai ir neįteisinta, bet praktiškai dviguba pilietybė, ji egzistuoja. O toliau cituojų: „mes susitarėm su Lietuvos delegacija pradėti ruošti sutartį dėl dvigubos pilietybės dabar vedamų derybų rėmuose“. Jis pateikia žinias, kad apie keturiasdešimt tūkstančių Rusijos piliečių šiuo metu jau yra Estijoje, panašus skaičius yra ir Latvijoje. Štai ta ypatingo Rusijos dėmesio zona, kur bus skatinama, kad kuo daugiau žmonių priimtų Rusijos pilietybę. Žinoma, straipsnyje pilna kaltinimų Estijai, kas mums ne nauja, tą mes labai gerai žinome. Bet yra ir posakių, kad Rusija turi ginti savo piliečius, *kur jie bebūtų*. Mes nežinome, kaip gins kokius senus Rusijos emigrantus kur nors Prancūzijoje, nes jie irgi gali gauti Rusijos pilietybę. Gal ten gins kokiais kitais būdais, bet mes matome, kaip buvo ir kaip keitinama ginti mūsų kraštuose, konkrečiai Lietuvoje.

Iš kitų mums labai svarbių dalykų ir grėsmių minėtinas *Vakarų valstybių taikstymasis* su tokiomis koncepcijomis. Juk net Lietuvoje tai yra palikta veikiau opozicijai protestuoti, apeliuoti, kelti klausimus tarptautiniuose forumuose, Europos Taryboje ir panašiai. Antai Latvijos ir Estijos Užsienio reikalų ministrai ir Estijos Ministras pirmininkas yra viešai pareiškę, jog Rusijos karinė doktrina yra kraštutinai nepriimtina, jie ją vertina visiškai neigiamai. O Lietuvos Prezidentas berods tik vakar, pagal paskutinį pranešimą, yra atsargiai pasakęs, kad Rusijos karinėje doktrinoje „kai kas mums yra nepriimtina, nesuprantama“.

Bet svarbiausia, žinoma, kaip žiūri Vakarai. Čia mes skaitome tokių dalykų, kad „niekas nenori trukdyti Rusijoje ir Ukrainoje vykstantiems procesams“, — tai sako Vakarų Europos Sąjungos generalinis sekretorius. Panašių pasakymų rasime, kiek tiktai nori, nors kai kur JAV spaudoje pasigirsta nerimo balsų. Antai *Washington Post*, komentuojant Rusijos karinę doktrina, sakoma: „nuorodos apie jėgos panaudojimą planuojant ir ginant Rusijos interesus *buvusiuose sovietiniuose Baltijos ir Kaukazo regionuose* dar ataidi senojo režimo intervencinėmis dogmomis“. Tai yra spauda, kuri kritikuoja Amerikos Valstybės sekretorių už jo pasitenkinimą žodiniais paaiškinimais, kad Rusija nenaudos tos doktrinos blogam.

Tuo tarpu visur stokojama oficialios pozicijos. Tiesa, Muenchen'o „F. Strauss'o simpoziume“ tiesiai mano paklaustas Vokietijos vyriausybės atstovas minis-

tras Theo Weigel pasakė, kad Vokietijai ta koncepcija yra nepriimtina, bet tuo pačiu metu kancleris Helmut Kohl, apsikabinęs su prezidentu Boris Jelcinu Maskvoje, kalbėjo, kad Rusija yra „mūsų artimiausias didysis kaimynas“, su kuriuo santykiai, žinoma, turi būti saulėti.

Štai ir ta antroji grėsmė — tai *Vakarų šalių rusiškoji arba prorusiškoji politika*. Čia galiu pasakyti, kad Rusija gana vykusiškai žaidė savo „demokratizacijos“ korta ir tam tikrais politinės psichologijos argumentais, nukreipdama dėmesį į komunizmą ir skiepydama pažiūrą, kuri Vakaruose labai mielai kartojama — kad komunizmas žlugo, šaltasis karas baigtas. Aš matau tą „komunizmą“ panaudotą kaip kokį raudonąją skudurą jaučiu, — kai to skuduro nebėra arba jis paslepiamas už nugaros, — kad jautis nematytų špagos, kuri jam paruošta. Tai yra tradicinis *Rusijos imperializmas*. Tačiau labai keista, kad nors Vakarai ir mato Rusijos imperialistines užmačias, bet kadangi Maskvoje kalbama apie demokratiją, tai Vakarams tartum priimtina kažkokia chimera: *demokratinė imperija*...

Iš tiesų mes matome, jog Vakarai sutinka su pasaulio pasidalinimu, todėl galime įtarti ar bijoti, kad taip įvyks. Iš tikrųjų tai Rusijos imperializmo tradicija yra ir savotiška, tai gal vienintelis toks kontinentinis imperializmas. Mūsų argumentas, kai kovojome už nepriklausomybę, buvo toks: tai nėra vienos valstybės dezintegracija, tai nėra skaldymas, separatizmas, domino efektas, bet normalus *dekolonizacijos* procesas. Kodėl niekas neverkia dėl britų ar prancūzų imperijų dekolonizacijos, o kodėl tiek ašarų, kad Rusijos arba sovietų imperija jau pribrendo dekolonizacijai? Tai nėra įtvirtinta Vakarų mąstysenoje. O pati ta kontinentinė imperija Europoje faktiškai susiduria tikrai su viena priešinga tendencija, kuri reikšėsi istoriškai iš Vokietijos pusės kaip „Drang nach Osten“, ir tai yra susitarimo arba konfrontacijos dalykas. Mes istoriškai ir geopolitiškai tebesam toje vietoje. Stasys Lozoraitis vieną kartą panašiai pastebėjo savo interviu. Tai sukėlė tam tikrų diplomatinį problemų, bet tai buvo teisingas ir labai aiškus pastebėjimas, kad jeigu Vokietija su Rusija vėl susitars mūsų sąskaita, mums bus labai blogai.

Šiaip ar taip, Rusija skiepija mitologines pažiūras arba tam tikrą žodyną apie „komunizmo žlugimą“, lyg svarbiausias dalykas joje buvo komunizmo idėjos. Dabar aiškink vakariečiams, kad komunizmas buvo tik drabužėlis Rusijos imperializmui. Jeigu tas drabužėlis dabar nebetinka, tai nėra dar ko džiūgauti, kad keičia drabužėlį. Betgi koks sunkus darbas tą daryti, kitaip sakyti. Arba:

„šaltasis karas baigtas“, — gali

kiek nori rodyti, žiūrėkit, koks baisus šaltasis karas Rusijos varomas prieš Baltijos valstybes ir jau keletą metų! Tai ką čia kalbėti apie šaltojo karo pabaigą! O jis juk ruošia, reikalui esant, ir karštus veiksmus.

Tokie patys mitai dėl saugumo ir stabilumo zonų Europoje yra paleisti į apyvartą: kaip negražu būtų izoliuoti Rusiją, Rusija blogai jaučiasi, kad kažkas nori ją izoliuoti. Taip Vakarai iš karto žengia žingsnį atgal. Arba pasisakymai prieš „santarinį kordoną“, net prieš tam tikrą ore pakabintą zoną, kur valstybės nebus prisiglaudusios prie Vakarų saugumo struktūrų, o paliktos atėčiai tartum savo likimui, nes Rusija nenumato, kad tai turėtų būti įtvirtinta net kaip santarinis kordonas prieškariniais laikais su kokiomis nors neutraliteto garantijomis. Tai, ką Vakarai labai aiškiai pamatė kaip Rusijos „Monroe doktriną“, toks tiesioginis tvarkdarystės teisių reikalavimas yra šiek tiek atidėtas; bet kita vertus, „artimasis Rusijos užsienis“ įvairiuose politiniuose komentaruose arba ir jos Užsienio reikalų ministerijos vadovų pareiškimuose ne sykį jau paliečia ir buvusias Varšuvos bloko šalis.

Taigi Vakarai drausminami: kaip negražu būtų praplėsti NATO, kaip tai būtų priešiška Rusijos atžvilgiu. O tuo metu Rusija labai energingai jau atkūrė savo karinę sąjungą. Tai kas gi vėl daro dvi konfrontuojančias struktūras? — *Rusija pasirinko* kelią atkurti Rytų karinį bloką, ir dabar jos reikalas yra jį plėsti. Mes, aišku, esame Nr. 1, kuris šiek tiek kluduoja jau esamai naujai karinei sąjungai laisvai naudotis savo forpostu ar placdarmu — Karaliaučiaus sritimi. Tai pavojingas Rusijos militarizmo pasireiškimas apskritai, o Lietuvai — ypatingai.

Aišku, kad Vidurio Europos šalys labai bijo likti neokomunistinėje įtakos erdvėje, ir iš čia jų pastangos gliaustis į Vakarų Europos Uniją, į Europos Sąjungą, dabar jau ir į NATO, ir tąsų Vakarų šalių santūrumas, atvėsinimas, atseit pirmiausia reikia atsisėlgėti į Rusijos nuomonę, ar sutiks su tuo Rusija — tai tiesiog stulbinanti jų priklausomybė. Kažkada galėdavau paradoksaliai pajuokauti, duodamas interviu tarptautinėms televizijos stotims, kad Vakarų pasaulyje labiausiai nepriklausoma valstybė yra Islandija. Ji tikrai turėjo nepriklausomą užsienio politiką, o didieji galiūnai buvo priklausomi, patys sau susirišę rankas, gal ir surišti kokių nors interesų. Štai čia, be abejo, ir yra mūsų didžiausias pavojus — tie kiti interesai, dėl kurių galima paskauti pasaulio mažuosius.

Aš jau minėjau ir gana grėsmingą lietuvių išeivijos kaip nepriklausomybės atramos sutrikimą, nusilpimą arba susilpninimą. Tai buvo suprantamas ir galbūt dar tebesitęsiantis sutrikimas po rinkimų, kai, be abejo, žmonės ir organizacijos svarstė, ar padėti Lietuvai taip pat, kaip ligi tol, ar nepadėti, ar palikėti, ir nežinau, kaip čia dar buvo svarstoma, nors reikėjo ir aš siūliau svarstyti klausimą: *kaip padėti*. O kaip nepadėti Lietuvai, juk jina ir varge, ir pavojuje? Bet iš tikrųjų reikia apsisvarstyti, kaip jai padėti. Tas pamažu vyksta, nors aiškesnių koncepcijų galėtų būti daugiau paruošta.

Aišku, buvo ir pastangų išeiviją suskaldyti pagal tam tikrą požūrį: ar išeivija yra už bet kokią teisėtą Lietuvos valdžią ir už bet kokią nepriklausomą Lietuvą, ar ne už bet kokią. Išeivija turi savo sampratą, savo nuomonę ir prioritetus. Buvo ir savaime matomų pasireiškimų arba pastangų, kaip išeiviją atskirti nuo Lietuvos. Galėjo būti ir natūralių nusivylimų dėl mąstymo, dėl papročių skirtumo, nes

(Nukelta į 3 psl.)

Profesorius Vytautas Landsbergis (viduryje) susitikime su „Americans for Lithuanian Freedom“ grupės nariais Aštuntojo mokslo ir kūrybos simpoziumo

metu Lemont'e. Kairėje: dr. Vytautas Narutis ir dr. Jolita Kisieliūtė-Narutienė. Vidos Kuprytės nuotrauka

Siely suokalbiai

Aštuntojo mokslo ir kūrybos simpoziumo literatūros ir muzikos vakaras, surengtas Irenos Kerelienės 1993 m. lapkričio 26 d. Jaunimo centre, Čikagoje, kaip ir pats simpoziumas, paliejojo glaudžią mokslo ir meno, Lietuvos ir išeivijos jungtį. Šiame vakare aiškiai juntis, išsiskynusi meniniame žodyje ir muzikos tonuose, buvo ypatingai stipriai jaučiama.

Vakaro pradžioje buvo išeiktos įvairios premijos, pagerbiančios išeivijos kūrėjus. Lietuvii Fondo atstovė Marija Remienė įteikė premijas rašytojui Kazuiui Barėnui, pianistei Aldonai Kepalaitėi, dailininkei Elenai Urbaitytei, tautinių šokių mokytojai Jadvygai Matulaitienei ir žurnalistui Juozui Žvgui.

Iteikus premijas, pradēta muzikinē vakaro dalis. Pianistē Aldona Kepalaitē skambino Vlado Jakubēno ir Kazio Viktora Banaičio kūrinus. Iševijojē sukurti šī autori kūriniai — pilni nenumaldomo ilgēso — tēvynēs, nepasiekiamu pasauli.

Aštuntojo mokslo ir kūrybos simpoziumo literatūros ir muzikos vakare, 1993 m. lapkričio 26 d., Jaunimo centre, Čikagoje: pianistė Aldona Kepalaitė, vakaro programos rengėja Irena Kerelienė ir aktorė Virginija Kochanskytė.

atminties. Kartu juose nuskambėjo gaida, kupina tamsių disonansų, dramatiškų dvidešimto amžiaus žmogaus sielos ypatumų. Abiejų autorių kūryba — ir lietuviška, ir kartu priklausanči pasauliui. vedanti į lie-

tuviškumą" į platesnius akiračius. Pianistės Aldonos Kepalaitės interpretuoti šių kompozitorių kūriniai skambėjo tobulai.

Po muzikos aktorė iš Lietuvos
Virginija Kochanskytė dekla-

mavo Aisčio, Marčėno, Gedos, Brazdionio, Liūnės Suteimos, Bradūno, Kajoko, Radausko, Bogutaitės, Nykos-Niliūno, Nagio ir kitų poetų eilėraščius. Kaip matyti iš poetų sąrašo, ryšys tarp Lietuvos ir išėjusių poeinio žodžio kūrėjų, tarp praities ir dabarties, tarp tradicijos ir naujovės buvo stipriai pabrėžtas. Žiūrovai buvo sukrėsti jausmingo aktorės skaitymo. Visa aktorės laikysena buvo persikunkusi poezijos: jos balso ir kūno judesiuose išgirdome ir pajutome tai, ką sunku apibūdinti paprastu kasdienišku žodžiu — ta dvasinę jungtį, kuri visus mus, išsiskirščiusius po pasaulį, sieja. Aktorės interpretacija buvo labai savita ir asmeniška, taip asmeniška, kad kartais atrodė, jog skaitomi vieno autoriaus kūriniai.

Jaunimo centro didžiojoje salėje susirinkę žmonės tikriausiai ilgai prisimins šį vakarą, taip, kaip prisimename tuos, kurių nebėra tarp mūsų, bet su kuriais mūsų sielos dar kalbasi. Nenutrūkstamas sielų suokalbys.

Jūra Avižienytė

Grėsmės nepriklausomybei

(Atkelta iš 2 psl.)

īs tiesų skiriasi, kaip žmonės
 gyvena šitam krašte, kaip jie
 pripratę bendrauti, dirbti, ir su-
 kuo jie susiduria Lietuvoje.
 Aišku, kad šiandien tai kitas
 pasaulis, nors ta pati tauta. De-
 ja. Aš prisimenu, kaip 1968
 metais pirmą kartą lankiausi
 Rytų Vokietijoje, buvau gavęs
 leidimą raustis Leipzig'o archi-
 vuose M. K. Čiurlionio laikais,
 ir kalbėjaisi su viena jauna
 vokieite. Man labai aiskiai įsirėžė
 į atmintį, kas esą jie, jauni Rytų
 Vokietijos vokiečiai, 1968 metais
 — juk jau buvo po Nikitos Chruščio-
 čiovo permainų, jau pradėjo
 veikti iš Vakarų Vokietijos šiočia-
 tokia Willy Brandt'o „Ostpoli-
 tik“, įvykdavo abiejų Vokietijos
 pusių jaunimo susitikimai, — ir ji
 man sakė: mes jaučiames kaip
 skirtingų tautų žmonės, taip, mes
 kalbame ta patia kalba, bet
 esame dvi skirtingos tautos.

As anoriu pasakyti, kad lietuvių tauta yra visai tokioji padėty, bet ir Jūs suprantate ir matėte, jog tai skirtingum yra, kuriuos mes tikimės, nors ne taip greitai, nelengvai, bet vis dėlto įveikti. O šiandien galima nusivilti, numoti ranka, padaryti išvadą: ko jie ten tokie, nemoka vakarietiškoji dirbti, nemoka bendrauti, dar ir nedori, apgavikai, nelaiko žodžio. Tai mes vėrciau palausim. Bet nesakau apie visą įšėviiją. Bet

O ypač tam atskyrimui pasi-
tarnavo pilietybės problema ir
tai, kaip ji buvo pateikiama
išeivijai. Savotiškai panašiai,
kaip ir Lietuvoje, visi Lietuvos
sunkumai tam tikros kryptingos
propagandos buvo pateikiami
kaip vienos Lietuvos: atseiti
ankščiau Lietuvoje buvo tvark-
ingiau, geriau ir ramiau, o štai
dabar Lietuvoje pasidarė žymiai
blogiau. Lyg visur tik tebūtų
taip, kaip buvo anksčiau, tik štai
Lietuvoje atsirado toks nelemas
Sąjūdis ir padarė, kad būtų blo-
giau. Rusija, Baltarusija, Lenki-
ja, Latvija – viskas lieka už pro-
blemos ribų. Taip ir išeivija
dažnai neturėjo informacijos, ar
nebuvo jai siūloma pažvelgti į
viską, su kuo susiduria Lietuva
apskritai, kodėl mes turėjome
aiškiai pabrėžti vienos pilietybės
principą. Ne tik dabar Rusija
graso, net nelaikdama „dvigū-
bos“ pilietybės susitarimų, –
nežinau, ar jai pavyks juos mums
primesti, gal dar apsiginsime tuo,
kad Konstitucija neleidžia, turim
kuo gintis, ir bet kuri valdžia
galės tuo gintis, – bet ir tada
1990-1991 metais turėjom didelį
spaudimą iš Rusijos ir iš Lenki-
jos, kad galim turėti šimtus tūk-
stanų.

tančių, pavyzdžiui, Lenkijos piliečių Lietuvoje, jeigu nesutiksim su dviguba jų pilietybe. Mes nesutikome, ir būrės buvo šiek tiek pakeistos, o štai Rusija nori tą kitaip daryti. Todėl mes pabrėžėm vienos pilietybės principą, o paskui darėm lengvatų, išimčių lietuviams arba, kaip buvo suformuluota, „lietuvių kilmės“ asmenims. Bloga, kad nebuvo realizuojama tai, kas nuo 1991 metų gruodžio yra įrašyta įstatyme: kiekvienas užsienyje gyvenantis lietuvis ir Lietuva važiuoja be vizos ir gyvena Lietuvoje ne pagal Migracijos įstatymą: kiek nori, išvažiuoja, kada nori, vėl atvažiuoja laisvai, kada nori. O Lietuvoje gimusieji atstato pilietybę be jokių papildomų reikalavimų. Visa tai yra įstatyme, bet man net šiandien sako: paskambino į New York'ą, į konsulatą, ir klausia kaip susitvarkyti pilietybės reikalus; o iš ten oficialus asmuo atsako, kad jūs turite atsisakyti Amerikos pilietybės. Tai aš nežinau, kokią reikia pasiimti plytą, nueiti ten ir kam išmalti... nežinau ką. Ir tai vis tęsiasi! Nežinau, ar tai idiotizmas, ar kysčių ieškojimas: aš tau sutvarkysiu, jeigu mokėsi kalbėti, — ir kodėl nesilaikoma įstatymo? Ar tai yra diversija, išėjvijos kiršinimas, provokavimas? — labai gali būti, kad ir taip.

Vis dar yra ta įžeidžiančio biurokratizmo praktika ir, žinoma, nesilaikymas įstatymo, kuris jau 1991 metais numatė, jog lietuviai, gimę Lietuvoje ir atstautantys pilietybę, neprivalo aiškintis, ar jie turi kitą pilietybę. O dabar esame pateikę pataisų ir

papildymų ir dėl vaiku. Tikiuosi, jog tai bus priimta. Pasakysiu dar tiek, kad Pilietybės įstatymo pataisos, lengvatos lietuviams, tai, kas buvo padaryta tada 1991 metų pabaigoje, iš karto po pučo, po pripažinimo ir iki dabar, yra kažkokios keistas politinės kovos laukas. Kiek čia, Jūsų šalyje prikalbėta, kad Sąjūdis ir Landsbergis *atėmė* pilietybę ir panašiai, nors Pilietybės įstatyme net tokio žodžio nėra. Ponas Kazys Bobelis net Parižiuje formulavo taip, kad Lietuva *pabėgėliams atėmė* pilietybę!

Be abejo, mus gali išskirti tam tikra prasme kitoks demokratijos ir demokratinės valstybės supratimas, pažiūra į demokratiją Lietuvoje, o dabar dar ruošiami represiniai įstatymai ir tai, ką mes matome jau beveik susiformavus Lietuvoje ir vadiname *demokratūra*. Tai tokia santvarka, kurioje tartum yra visos demokratijos institucijos: parlamentas, prezidentas, vyriausybė, yra politinių partijų, yra reikalingi įstatymai, o praktiškai valstybės institucijos – be demokratinio turinio, ir demokratinė tolerancija, įvairių pažiūrų normalaus sambūvio visuomenėje pripažinimas yra dar tolimes dalykas. Opozicija yra priešas, ir šiuo metu valdančios partijos ekstremistinis sparnas visai neslepia savo neapykantos kitių manantiems, kuriuos reikia sutriuškinti.

Vakar čia buvo paliestas labai svarbus spaudos ir informacijos laisvės klausimas. Padėtis toli gražu nėra tokia, kaip norėtūsi ir kaip čia buvo kalbama. Jūs žinote apie TV-26 išdraskymą ir su-

naikinimā. Manau, čia neturėtų būti abejonų, o ir Lietuvoje niekas neabejoja ir neslepia, kad tikslas buvo ne rasti kokį kabliliuką, — koks nors dokumentas gal ir galėjo būti tiksliau parašytas, tą kabliliuką atrado, kadangi buvo užsakymas, bet svarbiausia, kad nebūtų *nekontroliuojamo* televizijos kanalo. Ir dabar jau kelintą kartą bolševikinis sparnas mūsų Seime kelia klausimą dėl Tele-3, taigi dėl profesorės Liučijos Baškauskaitės vedamo kanalo uždarymo.

Čia vakar dar būvo kalbama apie diplomus redaktoriams, kurie numatomi naujame spaudos įstatyme. Nereiktų turėti iliuzijų, kad tai nukreipta prieš kokią nors pogrindžio ekstremistinę ar subversyvinę spaudą. Diplomai, jei būtų reikalaujama žurnalisto diplomu iš leidinio redaktoriaus, priverstų pasitraukti Saulių Šaltenį ir kitus rašytojus, kurie neturi žurnalisto diplomu. Ir visai nereikia stebėtis, kodėl (vakar Julius Šmulkstis stebėjosi) Lietuvos žurnalistų sąjunga palaiko tokį įstatymą. Todėl, kad jie nori turėti monopolį. Tai labai paprastas dalykas. Tie visi, kurie baigė sovietinį Vilniaus universitetą su jo gerokai infiltruota žurnalistikos katedra, tie žmonės turės teisę leisti laikraščius, o nauji žmonės, kokio išsilavinimo jie bebūtų, tokios teisės neturės. Ir tai bus „pagal įstatymą“, tai bus teisinė valstybė, ponai, tariaama demokratija, o iš tikrųjų diktatūra.

Jūsu nuomone, Jūsu požiūris į tai būtų svarbūs ir jaučiami Lietuvoje. Mane truputį stebino, kad išeivija taip mažai protestavo dėl jos pačios įsteigto TV-26 išdraskymo. Juk net Amerikos ambasada oficialiai protestavo. Tai

Amerikos kapitālo investīcija, ir Latvijas valdība, kuri daudz kalba, ka iedzīvotāji investīcijā, visai nepasimulkināto iedzīvotāju investīcija, tādēļ, ka būtu atbildīgi nepasimulkināto informācija. O. Liucija Baškauskaitē, zināma, irgi neturi žurnālisti diplomu, ir apie tai Seime jau buvo kalbama.

Vidaus grēsmes tik šiek tiek palieciāu, o, žināma, apie jas rieķētāi kalbēti daudz daugiāu, bent apie vieng. Tai pziūris j kariuomene, i šales grynina, tai būtū kalba apie visuomenēs demoralizavimā, *moralinī nuginklavinā* šituo klausimu. Nežinā, kaip dabar reaguotū visuomene, jeigū būtū tokio pūbūdzio užpuolimas, kāp anksčiau. Kā ginti: ar šitā valdizā, ar tā nepriklausomā Lietuvā, kuri, kāp yra žnonēms kalama j galvas, nieko nedavē? O „pri rusū” buvo gieri!

Aš čia tik prabėgom paminėti tai, apie ką reiktų kalbėti daug ir labai konkrečiai, gal dar prateisim kitą dieną. Bet apie kaimynus dar porą žodžių pasakysiu. Štai mūsų kaimynė Latvija, su kuria santykiai tikrai yra geriausi, ir didžiausias tarpusavio supratimas, — o vis dėlto mes per visą Nepriklausomybės kovos laikotarpį turėjome daryti tam tikrų pastangų kaip daugiau pastūmėti mūsų Baltijos sesutes, nes jos laikėsi veikiausiai pusinės politikos. Taip, kai kada ten reikėsi pusinė, labiau konformistinė politika, o greta buvo ir labai radikalus sparnas, kuris kaip valstybės politiką norėjo formuluoti, skelbti ir Vakaruose įteisinti *dekolonizaciją* su repatriacija tų žmonių, kurie sudaro beveik pusę gyventojų, kurie, žinoma, irgi yra Stalino ir kitų paskui buvusių vadovų arba, tiesiog pasakykime, Rusijos imperializmo aukos. Jų repatrijavimas — organizuotas, draugiškas, aprūpinant gyvenama vieta, darbu, galų gale, apgyvendinant ištuštėjusius Rusijos vidinius regionus, — būtų normalus tarptautinė praktika, reikalinga ir Rusijai, ir Baltijos šalims, ir Vakarams. Bet tai neatitinka Rusijos imperinių interesų, ir

todėl yra užsikirtę, Vakariai nenori girdėti. Nors Latvijoje ir Estijoje buvo tokia net radikalesnė linija, bet apskritai Lietuva ejo pirmą, stipriau ir nuosekliau. Iš to būdavo ir tam tikrų įtampų o galų gale daug kas, įskaitant ir Latvijos bei Estijos vadovus, reikšė padėką, kad Lietuva jiems padėjo. Bet štai iškilo naftos terminalo vietos klausimas, terminalo statyba. Atsiranda plyšiuok drumstimui, kiršinimui ir tarp Lietuvos ir Latvijos. Atsiranda nepasitenkinimo pareiškimų, kodėl statoma per arti prie Latvijos, o gal per Ventspilį būtų galima tai daryti. O Ventspilys Rusija reikalauja palikti karinę bazę. Ir, žinoma, tai Lietuvai ne išetis. Laikraščiuose rašė, kad buvo surinkta parašų Būtingėje, kur numatoma statyti terminalas, iš ten gyvenančių latvių su reikalavimu prijungti Būtingę prie Latvijos, nes ten yra pasienis, — visa tai iš tos pačios poklėstės, kurią lengvai atpažįstame. Iš tikrųjų su Latvija nėra jokių teritorinių problemų, bet bandoma kurstomai sužaisti į kiekvieną mažiausią plyšėlį, į kiekvieną taskelį.

Ir Baltijos vienybės dilema, Baltijos vienybės siekimas, tam tikra tarpusavio integracija, kurią aš bandžiau stumti į priekį, kai estai žiūrėjo gana skeptiškai, dabar vėl kelia naujų požiūrių. Dabar, kai matomas lyg ir pajudėjimas, mums tenka susimąstyti apie kitą to medalio pusę: jeigu mes greitai eisime į glaudžią trijų valstybių vienybę su vieninga pasų sistema, panašiu pilietybės principų sprendimu, o vizų tarp mūsų valstybių nėra, tai mes turėsime visame mūsų Baltijos regione apie porą trejetą milijonų rusų. Todėl tas Vakarų valstybėse labai jau įprastas vieningas trijų Baltijos valstybių matymas turi ir savo pavojų. Jis turi problemų ir tada, kai mes, pavyzdžiui, pareiškiame ar stengiamės, paspaudžiame, kad ir mūsų aukščiausioji valdžia oficialiai pareikštų, jog Lietuva prašosi priimama į NATO. Tai grei-

tai neijsyks, bet mes galime atsis-
toti ir grupe, ir eile tu valstybių,
apie kurias jau kalbama: ką su jo-
mis daryti, jos beldžiasi ir NATO
duris, jas visai atstumti nėra
mandagu. Taip šios valstybės at-
siranda jau vis tiek geresnį po-
litinį padėtį. Tad norėdami
toje eilėje atsirasti mes turime
nenvengti eiti ir vieni, nelauk-
dami, kol Rusija iš Latvijos gal-
teiks išvesti kariuomenę, o gal
ir ne. Kaip ir tada, kai susitarėm
pirmi, vieni dėl kariuomenės iš-
vedimo, irgi buvo intrigų, ar mes
nenukriudėm latvių ir estų.
Bande ir Lietuvoje, ir jų šalyse in-
triguoti, bet Baltijos Valstybių
Tarybos posėdyje tuoj buvo priim-
ta bendra išvada, pašalinanti vi-
sus klausimus: sutartis dėl Rusi-
jos kariuomenės išvedimo iš Lie-
tuvos yra visų Baltijos valstybių
pasiekimas, teigiamas visiems.
Žinoma, Latvija ir Estija galėtų
ir dabar labiau remtis tuo, kas
mūsų tada pasiekta. Kodėl joms
nesiseka taip remtis ir atmesti
visą Rusijos pretenzijų paketą?
Galėtų sakyti: kodėl iš Lietuvos
išvedtė be papildomų pretenzijų,
išskaiti iš mūsų lygiai taip pat,
— bet čia jau kitas klausimas. O
Lietuvos vieta šalia Lenkijos, kai
kalbama apie NATO, vėl naudi-
gai paskatinti Latviją ir Estiją.
Apie Baltarusiją aš jau minė-
jau; jos teritorinės pretenzijos
Lietuvai buvo oficialiai pareikš-
tos 1990 metais, dar vykdant
Maskvos valią, o Michailas Gor-
bačiovas jau 1989 metais gąsdino
Algirdą Brazauską; jeigu ten pas
jūs stiprės veržimasis į neprikla-
somybę, tai mes iš jūsų pir-
miausia atsimins Vilniaus kraštą
ir Klaipėdos kraštą, o paskui rei-
kės jums tiek mokėti už mūsų in-
vesticijas, tiek jūs maždaug tūk-
stantį metų neišmokėsit. Ir šitas
antras dalykas dar neužmirštas,
vis dar ima ir ištraukia: deresi-
mės dėl paliktos nuosavybės. O
tai susiję su mūsų teisiniu sta-
tusu, kurį pasaulis yra pripažinęs
ir turėtų nepamiršti, jeigu pati
Lietuva nuosekliai ir atkakliai
laikytųsi principo: Lietuva buvo

(Nukelta i 4 psl.)

Julius Keleras

* * *

*Viešpats regi mane slypintį marmuro kaukolę;
ir keliautojas patiria miestą dar jo nepasiekęs —
vyro rūbai baltam dubeny ir moters beviltiškai
prausiasi, ir ledinė naktis susitraukia, pajutusi
lietu už sienos*

*Viespats regi mane besilgintį mirusio šerkšno:
ir keliautojo rūbais nuverkia vanduo iš fontano —
vyras pakelia galvą, ir krūtys palaimina šviesą,
ir mėnulis nuplauta ištryškusi pieną kaip sapną —
prabudę vokai, kaip pirštai — atliktą gama*

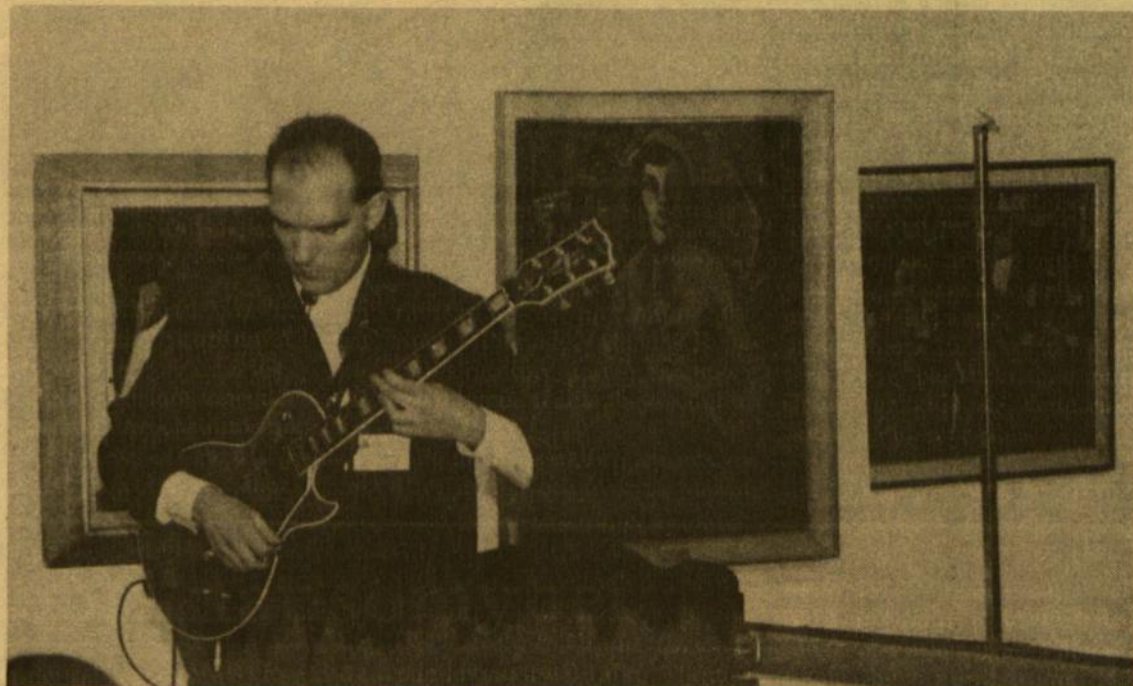
Viešpats regi mane neriantį puslapiu įlankon;
ir keliautojas ima gyventi įbrides į tėviškės
smėlį — vyras tampa rugsėju, o moteris — apšviestu
katedros prieangiu, ir iš mirtos šakelių pakyla
vainikas užžalusiuos miesto erškėčių

elegija vykstančiam į South Carolina

Sniego kvapas prikelia užmigusi keliautoją. Datos traukias iš senų kalendorių, apnuogindamos rašalų aptašytas sienas. Namų židiniai atgauna kadaise prarastą viltį: initialai vėl kvepia derliaus ora; Aukso amžius blyksteli juodosios keramikos apskritimus, gomuriui sergintiesiems brandžią Ceilono arbatą. Keliai

ir kalvos veriasi kylančioms kojoms: prieblandu tinklas
laikinam sūgeria skriaudas ir nelaimes, kai sargo stoginėj
blyksta trupantys ryšai ir surūdiję subway gresia tik
žvilgsniui. Alaus aromatas atnaujina tėviškę: būtasis
laikas ritasi venų tarpekliais į pradžią. Tu puikiai žinai:

kelionė yra tik iliuzija: airiška emblema ant belangio
pastato, pavardė registracijos knygoje, kur mūsų daugiau
nebebus, nes astma sergantis parkas jau nepaveja einančio.
Sniego skonis užsilaiko kaip ilgųjų vaikštynių vynas, o
veidrodinių atspindžių atsikartoja strazdų ir burlaivių
stiebai: svetimo miesto juodraščius lieka pabudusios plytos

Aštuntojo mokslo ir kūrybos simpoziumo metu Petras Aglinskas groja gitara per dailės parodų atidarymą Lietuvių dailės muziejuje, Pasaulio lietuvių centre, Lemont'e.

Jono Kuprio nuotrauka

Algimanto Kezio „Giesmių giesmė”

Gruodžio mėnesį Čikagos Čiurlionio galerijoje vyko Algimanto Kezio fotografijos paroda „Giesmių giesmė”. Joje autorius eksponavo darbų ciklą, sukurtą 1993 metais. Autoriaus vaizdiniai, kaip ir žymusis erotinės poezijos paminklas Šventajame Rašte, yra meninis mūsų grožio ir meilės ilgesio įkūnijimas. Šį ilgesį fotografas išreiškė moterų portretais, kurių dauguma nufotografuoti labai stambiu planu, netgi makro objektyvu. Kezys sutelkia aparata į akis, ieškodamas jų gelmėje gyvenimo prasmės ženklo. Pro spindinčias akis į žiūrovą žvelgia moteriška rimitis ir ilgesys.

Techniniu požiūriu „Giesmių giesmė” tęsia neseną Kezio „doubleprints” tradiciją, t.y. autorius viename fotopopieriaus lape eksponuoja du ar daugiau negatyvus. Šiame skirtingų vaizdų mišinyje dominuoja portretas, kurį kiti negatyvai (dažniausiai šešėliai, gamtos motyvai, netikėtu rakursu nufotografuoti interjerai) papildo, suteikdami faktūrinius ar linijinius akcentus. Tokiame procese didelė dalis darbo meninės vertės patikima ekspromtui ir laimingam atsitiktinumui foto laboratorijoje.

Parodos kataloge „Giesmių giesmės” eilės pristatomos kaip fotografo įkvėpimo šaltinis. Antroju negatyvu Kezys nesiima iliustruoti fotogeniškų kerinčių palyginimų („tavięji labai lyg vaza auksinė [...] te ji pilvo įdubėlė kaip ištekinga taurė” ir t.t.). Vietoje to matome gamtos vaizdus, pabrėžiančius portretuojamųjų natūralumą.

Moters grožis, vyro ir moters meilė yra didžiausios dalies visų laikų ir tautų meno objektas. Fotografija — ypač palanki priemonė tam išreikšti. Daug fotografų sėkmingai eksploatuoja moters, kaip gamtos vaiko, civilizacijos priešo, o kartu ir vaisingumo deivės paveikslą, pavyzdžiui, visiems žinomas Dichavičiaus albumas *Žiedai tarp žiedų*. Neabejotinas ir naujas Algimanto Kezio įnašas į lietuvių fotografiją, kad jis samoningai ėmėsi vidinio moters grožio temos. Jo fotografijose erotinės formos nustelbia sielos paslaptis. Algimantui Keziui nesvarbu, ką ir apie ką rašė *Giesmių giesmės* autorius, svarbu — kodėl.

Danas Lapkus

„Fluxus” paroda Museum of Contemporary Art Čikagoje

Iki sausio 16 dienos The Museum of Contemporary Art (237 East Ontario Street, Chicago, Illinois) galerijose vyksta paroda „In the Spirit of Fluxus”. Parodoje išstatyti meno kūriniai iš paties radikaliausio ir labiausiai eksperimentinio 1960-ųjų dešimtmečio meninio sąjūdžio, pasivadinusio „Fluxus”. Vienas iš jo kūrėjų buvo lietuvis menininkas Jurgis Mačiūnas (1931–1978). Parodą suorganizavo Walker Art Center, Minneapolis. Iš Čikagos ji keliaus į New York’ą, Columbus, Ohio, San Francisco, Santa Barbara ir Barcelona, Ispaniją. Čikagoje ją eksponuoja The Museum of Contemporary Art, padedamas penkių didžiųjų Čikagos meno institucijų, švenčiant „Fluxus” 30 metų sukaktį.

Paroda siekia žiūrovams pateikti giluminį žvilgsnį į „Fluxus” sąjūdį, kuris dar tebėra nepakankamai pažįstamas ir pripažintas. O jo eilėse dalyvavo ne tik dailininkai, bet ir rašytojai, kompozitoriai, filmininkai bei aktoriai. Parodoje pabrėžiama šios plačiai pasiskirsčiusios grupės veikla, kurios prieiga prie meno ir gyvenimo tapo kritiškai svarbi kai kurių naujų meno formų išsivystymui, tokių kaip „performance art”, minimalinio, video ir

Algimantas Kezys. Iš serijos „Giesmių giesmė” — Giedrė VI.

Algimantas Kezys. Iš serijos „Giesmių giesmė” — Giedrė VII.

konceptualinio meno. Parodos eksponatus sudaro ne tik Walker Art Center kolekcija, bet ir skoliniai iš daugelio privačių rinkinių, menininkų ir muziejų. „Fluxus” daugialypiškumas parodoje nušviečiamas, pateikiant dokumentinę medžiagą ir maždaug tūkstantį objektų — vaidinimų liekanų, knygų, kūrinių dublikatų, plakatu, filmų, pilnai rekonstruotų „Fluxus” įrenginių — aprėpiančių laikotarpį nuo 1962 metų iki dabar. Tarp daugiau negu 40 menininkų, kuriems atstovaujama šioje parodoje, yra: Joseph Beuys, Dick Higgins, Alison Knowles, Jurgis Mačiūnas, Yoko Ono, Nam June Paik, Benjamin Patterson, Takako Saito ir Wolf Vostell. „In the Spirit of Fluxus” nagrinėja sąjūdžio plėtotę, prade-

dant įvadu į meninį kontekstą, iš kurio jis kilo, pateikiant nuodugnią sklaidą jo veiklos ir kūrybos jo klestėjimo metais, 1962–1978, ir baigiant atranka ankstyvųjų ir vėliausių darbų tų menininkų, kurie buvo giminingi „Fluxus” sąjūdžiui savo dvasia ir jausena. Tarp daugelio čia gvildenamų temų yra: menininko vaidmuo visuomenėje, santykis tarp meno ir kasdieninio gyvenimo, kūrybinga sąveika tarp žiūrovo ir meno objekto.

Pagal parodos kuratorę Elizabeth Armstrong, „klausimai, kuriuos Fluxus menininkai kelia — ypač tiek, kurie liečia įsitvirtinimą, prielaidas apie meninę kokybę, vertę ir prasmę — atspindi pagrindinį pokytį, vykstantį visuomenės sampratoje meno paskirties ir praktikos. Po trisde-

Apie Jurgį Mačiūną „Fluxus” parodų Amerikoje proga

Jurgis Mačiūnas (gimęs 1931 metais Kaune ir miręs 1978 metais New York’e) studijavo meną, architektūrą ir grafiką Cooper Union, New York’e, ir architektūros studijas baigė Carnegie Institute of Technology, Pittsburgh’e, 1954 metais. Apie 1961 metus jis pradėjo meno sąjūdį „Fluxus”, kuris plačiai išsiplėtė po visą pasaulį. „Fluxus” meninis siekis buvo spontaniškai ir meistriškai sujungti įvairius menus. Tai yra beveik priešingybės, o Jurgis Mačiūnas per savo kūrybingumą ir išradingumą atvėrė naują pasaulį. Pavyzdžiui, jo kompozicija pianinui ir gelėms susideda iš vakariniais rūbais pasirėdžiusio aktoriaus, kuris išeina scenon ir padeda gėlių vazą ant pianino. Arba — šachmatų lenta su smėlio laikrodžio figūromis.

Kaip dažnai atsitinka meno pasaulyje, Jurgis Mačiūnas, metęs pelningus darbus srityse, kuriose jis buvo gavęs net 40 patentų, dirbo ir kūrė, gyven-damas neturte, nors per savo gyvenimą meninių pasiekimų jis nestokojo. Po jo mirties Gilbert ir Lila Silverman, meno mecenatai iš Farmington Hills, Michigan, pradėjo rinkti didžiąją „Fluxus” kolekciją, kuri dabar yra Fyfe pastate, Detroit’o centre. „Fluxus” paroda, suruošta Museum of Modern Art, New York’e, ir jos pakartojimas Cranbrook Academy of Art Museum, Bloomfield Hills, Michigan, buvo tik pradžia Jurgio Mačiūno kūrybos kelio į meno pasaulio viršūnes.

Meno istorikas Jon Hendricks, autorius knygų *Fluxus Codex* (New York: Harry W. Abrams, Inc., 1988) ir *Fluxus, etc., Addenda I* (New York, 1983) teigia, jog Jurgis Mačiūnas yra antras svarbiausias šios krypties menininkas po Marcel Duchamp šiame šimtmečiuje.

Mes, pažinusieji Jurgį Mačiūną, nesistebime jo dabartiniu, nors jau ir pomirtiniu pasisėkimu. Beje, daug draugų lietuvių tarpe Jurgis neturėjo. Artimiausias jo ryšys buvo su jo seserim Nijole Valatienė, kuri jam daug padėjo jo nepritekliu metais ir jo sunkios ligos laiku, kuri buvo skausmingas ir nepagydomas pankreatinis vėžys. Jis artimai bendradarbiavo su filminku Jonu Meku ir Almiu Šalčium New York’e. Ketvirtas lietuvis su kuriuo Jurgis Mačiūnas nuo 1961 metų palaikė ryšius buvo profesorius Vytautas Landsbergis. Mačiūno amerikiečiai gerbėjai buvo maloniai nustebinti, 1990-ųjų dešimtmečio pradžioje matydami Vytauto Landsbergio nuotrauką pirmąjame *The New York Times* puslapyje. Tai dar vienas šių laikų lietuviškas stebuklas — menininkas tampa valstybininku.

Asmenys, pažinę ar bendravę su Jurgiu Mačiūnu, prašomi susisiekti su manim: Saulius Šimoliūnas, 665 West Warren Avenue, Detroit, Michigan 48201, telefonas (313) 832-3117. Numatoma rašyti Jurgio Mačiūno biografiją.

Saulius Šimoliūnas

šimt metų šitie patys rūpesčiai dabar nagrinėjami naujos kartos menininkų, istorikų, kritikų ir muziejų kuratorių”.

Parodos proga Walker Art Center yra išleides mokslinį katalogą, tyrinėjantį „Fluxus” sąjūdžio istorines ištakas ir teoretinius pagrindus.

The Museum of Contemporary Art valandos yra: antradieniais — šeštadieniais — nuo 10 v.r. iki 5 v.p.p. ir sekmadieniais — nuo 12 iki 5 v.p.p. Pirmadieniais muziejus uždarytas. Antradieniais įėjimas nemokamas.

Algimantas Kezys. Iš serijos „Giesmių giesmė” — Miglė VI.

Nuomonės ir pastabos

Norėtusi daugiau aiškumo

Visad su malonumu ir dėmesiu skaitau Jono Pabedinsko vertin-gus ir išbalansuotus straipsnius. Mano manymu, jis yra vienas iš aiškiausiai matančių Lietuvos politinę-ekonominę padėtį ir paprastai gan tiksliai ir aiškiai apie ją pasisakes. Tačiau 1993 m. gruodžio 18 d. *Draugo* kultūrinio priedo „Kertinėje paraštėje” jo straipsnis „Krašto ūkio tvarkymas” sudarė išpūdį, jog ir jis turi sunkumų išsikapstyti iš termino-loginės maišaties ir ekonominių teorijų prieštaravimų atsitrėnki-mo į istorinę ir šių dienų empi-rinę realybę. Tikriausiai ji suvaržė straipsnio siauri rėmai.

Jis gan palankiai komentuoja Alfonso Vaišvilos straipsnį „Kištis ar nesikišti?” *Tėvynės sarge*, 1993 Nr. 2. Betgi, atrodo, teisingai nurodo tai, kas tikėtų ir jo paties straipsniui: „Atskiros studijos reikėtų dėl kelių iškeltų jame idėjų”. Sunku, pavyzdžiui, suprasti, kaip Jonas Pabedinskas suderina savo pasisakymą prieš „komandinę ekonomiką” su savo pritarimu pasipriešinimui neva susižavėjusiems „nereguluota ekonomija” Lietuvoje. Vargu ar teisinga siekti tik „vidurio”. Jeigu iš komunizmo dumblyno besikapstančios tautos nesieks „laisvos ekonomijos”, kaip ją vadina dabartinis popiežius, tikriausiai jos nepaslinks nė ketvirčio kelio nuo komunizmo ir lengvai į jį atgal nuslys.

Neatrodo, kad „nereguluotą ekonomiką” propaguojantiems Lietuvoje ir vis didesnio valdžios kišimosi siekiantiems Amerikoje tiktų tas pats „liberalų” pavadi-

nimas. Tad ir terminologija pra-šosi paryškinimo. Amerikoje, pa-vyzdžiui, klasikiniai liberalai, kovoję prieš valdžios tironiją ir kišimąsi, šiandien vadinami kon-servatoriais. Ne būtinai tiesa, jog „Vakarai jau seniai nesprendžia, kas geriau: socializmas, ar kapi-talizmas...” Galima suminėti daugelį lygių „svarbių mintyto-jų” konservatorių, kurie kalba ir rašo prieš socializmą ir pasisako už kapitalizmą. Jų tarpe ir dabar-tinis popiežius, siūlas „laisvą ekonomiką”.

Alfonso Vaišvilos siūlymas ieš-koti sprendimo „ne viename iš tų kraštutinumą, o jų sintezėje, sa-veikoje” ataidi paprastu dialekti-niu materializmu: tezė, antitezė, sintezė. Tai yra „vidurio” eko-nomijos tikslus nusakymas. Ne-manau, kad Jonas Pabedinskas galvoja apie tokį „vidurį”.

Valdžios „kišimasis” (komandi-nė ekonomija, reguliavimas, ribo-jimas) nėra, deja, marksizmo bei socializmo išradimas. Tai vykdė visi totalitariniai režimai nuo Egipto faraonų iki Europos kara-lių. Ne Leninas, Stalinas ar Hit-leris, bet Prancūzijos Liudvikas XIV pirmiau pareiškė: „Valstybė — tai Aš”. Pabedinskas teisingai išpėja mūsų tautiečius nekurti naujų teorijų, „...prisitaikyti... Vakarų sėkmingus ekonominius metodus”. Todėl nudžiugau, kad ir jis nurodo: „Neužtekintai stu-dijuojame ir įvertiname” popie-žiaus Jono Pauliaus II encikliką *Centesimus annus*. Vatikanas apskritai ir šis popiežius ypatingai yra išstudijavęs ir pergyvenęs įvairias sistemas, ir todėl Lietu-

Grėsmės nepriklausomybei

(Atkelta iš 3 psl.)

okupuota, visos investicijos yra okupanto rizika, ir Lietuva nieko neskolinga Rusijai, tiktai Rusija yra skolinga Lietuvai. Tai pozi-cija, kuri LDDP traktuojama kaip per aštri, užgaunanti Rusiją, tačiau jos būtina laikytis.

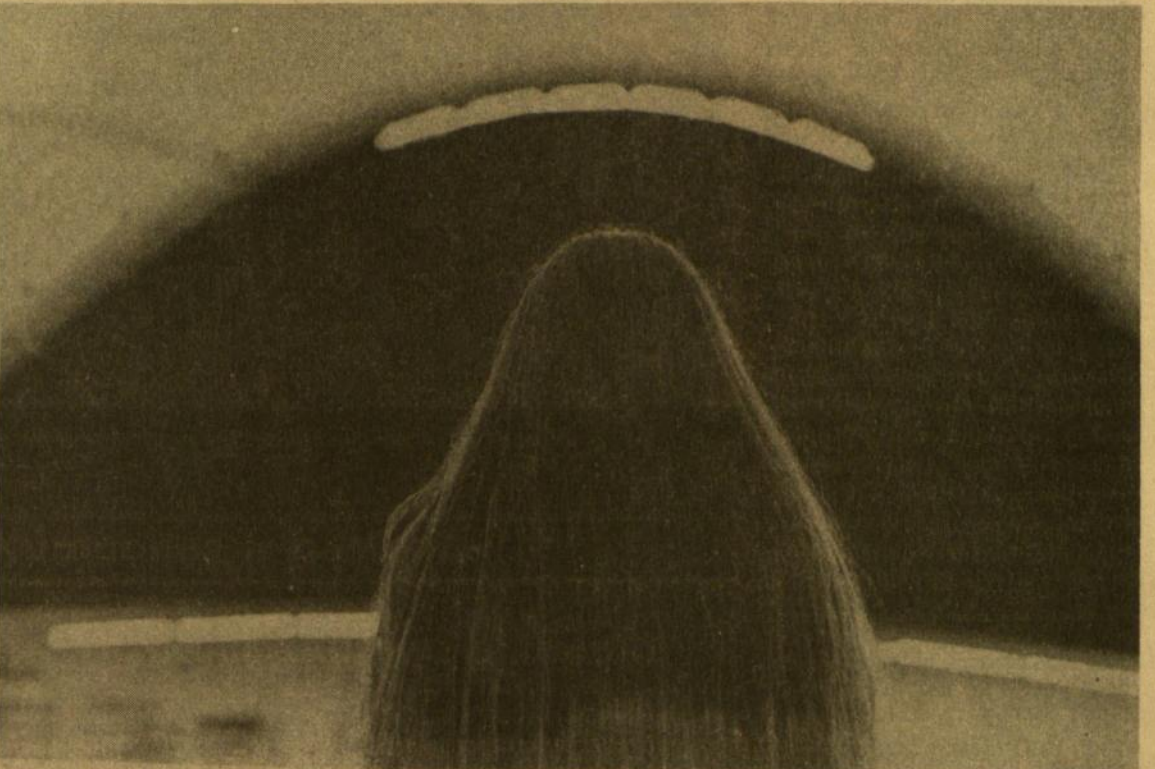
Apie Lenkiją kitą kartą, o apie Švediją, tarp kitko, idomu. Turime vieną kaimyninę šalį, kuri tvirtai mus remia. Tai Švedija, kol ją valdo Moderatų arba konservatorių partija ir Karl Bildt yra premjeras. Jis jau ke-lintą kartą tiesiai pareiškė Rusi-jai, kad jeigu Baltijos šalys bus užpultos, tai Švedija neliks neu-trali, Švedija negalės jų nepa-remti. Dabar jis yra Švedijos so-cialdemokratų kritikuojamas, kad tuo atveju, jeigu taip įvyktų, Švedija turėtų laikytis savo tra-dicinės neutralumo politikos ir padėti kryžių ant Baltijos vals-tybių. Pažiūrėsim, kaip ten vys-tysis dalykai, bet kiekvienoj šalyje yra sava vidaus politika ir jos veiksmas bei rezultatai mums gali būti gyvybiškai lemtingi. Ačiū už Jūsų kantrybę.

vai įsidėmėtinos tos enciklikos iš-vados. Esu bandęs atkreipti į ją dėmesį išeivijos ir net Lietuvos spaudoje. Kaip ir Jonas Pabedinskas, dar nesu pastebėjęs net ka-talikų mastytojų dėmesio jai. Nudžiugau užtikęs *Tėvynės sarge* (1993 Nr. 3) tos enciklikos lietu-višką vertimą iš lenkų kalbos. Tačiau palyginęs vertimą su ang-lišku tekstu, nustebau, kad lietu-viškame (be paaiškinimų) yra nu-kirsti penktas ir šeštas skyriai. Veik trečdalis enciklikos! Nejau-gi kam nors (Lenkijoje ar Lietuvo-jis) nepatiko tuose dviejuose sky-riuose aiškiai pareikštas atmeti-mas ne tik komunizmo ir socializ-mo, bet net liberalizmo (dabarti-nio vakarietiško) bei šalpos vals-tybės („welfare state”)? Gal tai ir yra tikroji priežastis sunkios ty-los Vakarų katalikiškoje spaudo-je, kuri didžia dalimi yra persi-sunkusi socialliberalizmo syvais?

Kultūrinio priedo redakcija pa-sitarnautų lietuviams išeivijoje ir Lietuvoje, jeigu sudarytų progą ir skirtų vietos tokiems kaip, pavyz-džiui, Jonas Pabedinskas, pako-mentuoti *Centesimus annus* reikšmę ir pritaikomumą dabar-tinei Lietuvos padėčiai.

Vilius Braženas,
Bonita Springs, Florida

— Jono Pauliaus II encikliką *Centesimus annus* Jonas Pabedinskas yra nagrinėjęs straipsnyje „Enciklikos ir Lietuvos ūkio reformos” (*Draugo* kultūrinis priedas, 1992 m. birželio 6 d.). Be abejo, tiek šią encikliką, tiek Lietuvos ekonomiką liečiančiais klausimais ir toliau šiose skiltyse laukiami pasisakymai iš mūsų bendradarbių ir skaitytojų. — Red.

Algimantas Kezys. Iš serijos „Giesmių giesmė” — Giedrė IV.